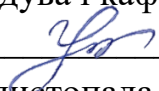

**Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра дошкільної освіти**

Допущено до захисту
Завідувач кафедру

«22» листопада 2025 р.

**Педагогічні умови розвитку самостійності у старших
дошкільників через гру**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
групи м 21 ДО-з

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма:

Дошкільна освіта

Довбиш Альона Олександрівна

Керівник: д-р філософії, доцент кафедри
дошкільної освіти

Григор'єва Н.А.

Рецензент: к.п.н., доцент

Омелянєнко А.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ІГРОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ..	9
1.1.Поняття самостійності в контексті педагогічної науки	9
1.2.Розвиток самостійних навичок у дітей дошкільного віку	11
1.3.Специфіка ігор у житті дошкільника як засобу впливу на самостійність	16
1.4.Стан виховання самостійності в практиці ЗДО	19
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	33
2.1.Оцінка рівнів сформованості самостійності у старших дошкільників у процесі гри	34
2.2.Умови, що сприяють ефективному розвитку самостійності в дошкільному віці.....	52
2.3. Розробка та реалізація моделі педагогічного впливу на самостійність через гру	58
2.4. Організація діяльності з формування самостійності в ігровому середовищі	62
2.5. Порівняльний аналіз результатів на початку й завершенні дослідницької роботи.....	76
Висновки до другого розділу	82
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Актуальність дослідження. У ХХІ столітті людство живе в умовах безперервних соціальних трансформацій, інтенсивного технологічного прогресу, зростання обсягів інформації та нових форматів взаємодії в суспільстві. У таких умовах зростає потреба у формуванні в дітей не лише академічних знань, а й здатності до адаптації, прийняття рішень, критичного мислення, ініціативності та самостійності. Саме ці якості визначають готовність особистості ефективно функціонувати в сучасному динамічному світі.

Особливої актуальності набуває питання розвитку самостійності в дошкільному віці — періоді, коли закладаються основи майбутньої особистості. З огляду на те, що сучасна освіта повинна не просто передавати знання, а створювати умови для формування життєво компетентної, відповідальної та ініціативної дитини, самостійність стає ключовою характеристикою, яку необхідно формувати з раннього віку.

Сучасна дошкільна педагогіка орієнтується на принципи сталого розвитку, інклюзивності, дитиноцентризму та особистісно-зорієнтованого підходу. У зв'язку з цим гра, як провідна діяльність дошкільника, набуває особливого значення: вона слугує не лише засобом соціалізації, а й потужним інструментом розвитку особистісних якостей, зокрема самостійності.

Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти (2021) вказує на необхідність виховання дитини як активного, творчого та відповідального суб'єкта власної діяльності, здатного до самостійного вибору та самореалізації [7]. Концептуальні засади сучасної освіти, зокрема Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні, а також міжнародні документи, як-от Конвенція ООН про права дитини, підкреслюють важливість забезпечення умов для всебічного розвитку та самостійної діяльності дітей.

Наукова значущість проблеми також підтверджується дослідженнями вітчизняних і зарубіжних вчених у галузях філософії, психології, педагогіки. Фундаментальні підходи до розуміння природи самостійності закладені в працях мислителів минулого (Аристотель, І. Кант, С. К'єркегор), а також науковців XX–XXI ст. – В. Сухомлинського, М. Монтесорі, К. Ушинського та ін.

Практичні аспекти формування самостійності в дітей дошкільного віку вивчаються у контексті різних видів діяльності — ігрової, трудової, мовленнєвої, пізнавальної, комунікативної. Особливу увагу цьому приділяють сучасні вчені та методисти: Н. Авдєєва, Л. Артемова, Н. Дудник, О. Кононко, К. Крутій, О. Лісовець, Т. Піроженко, О. Удіна, Н. Гавриш та ін.

Попри наявність наукових розвідок, залишається низка суперечностей, які підкреслюють актуальність подальшого вивчення теми:

- між нормативними вимогами до рівня сформованості самостійності дошкільника та реальним станом цієї якості в освітньому процесі;
- між потенціалом гри як засобу розвитку самостійності та недостатнім використанням її можливостей у практиці закладів дошкільної освіти;
- між природним прагненням дитини до автономії та обмеженими знаннями й досвідом для її реалізації.

Таким чином, проблема виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності залишається однією з найважливіших і потребує системного педагогічного аналізу, розробки ефективних умов, моделей і методів її реалізації в сучасному освітньому просторі. Затребуваність розв'язання означених суперечностей зумовила вибір теми дослідження **«Педагогічні умови розвитку самостійності у старших дошкільників через гру»**.

Об'єкт дослідження - педагогічний процес виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах ігрової діяльності.

Предмет дослідження - методика формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Мета дослідження - здійснити теоретичне обґрунтування та провести експериментальну перевірку педагогічних умов, які сприяють формуванню самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати змістове наповнення поняття «самостійність дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності» та конкретизувати дефініцію «самостійність дошкільника».
2. Визначити критерії, показники та охарактеризувати рівні сформованості самостійності у старших дошкільників у процесі гри.
3. Обґрунтувати ефективні педагогічні умови, які забезпечують розвиток самостійності в дошкільників під час ігрової діяльності.
4. Розробити педагогічну модель виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в грі та перевірити її результативність у процесі педагогічного експерименту.

Гіпотеза дослідження. Формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності буде результативним за умови дотримання таких педагогічних чинників:

- наявність у дітей цілісної системи знань про навколишнє предметне та соціальне середовище;
- цілеспрямована педагогічна підтримка проявів самостійності в ігрових ситуаціях;
- створення розвивального предметно-ігрового простору;
- залучення дітей до активної, ініціативної й самостійної ігрової діяльності.

Методи дослідження, які були використані під час експерименту:

- теоретичні: історико-педагогічний, порівняльний аналіз наукових джерел з філософії, педагогіки, психології щодо особливостей розвитку самостійності у дітей; узагальнення й систематизація педагогічного досвіду;

- моделювання і проектування: побудова концептуальної структури дослідження, створення педагогічної моделі виховання самостійності дошкільників;
- емпіричні: педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання батьків і педагогів, аналіз навчально-виховної документації;
- експериментальні: констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту для визначення рівнів самостійності та впливу освітніх умов на її розвиток;
- математичні: кількісна та якісна обробка отриманих результатів, статистична інтерпретація даних експерименту.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на сукупності підходів, принципів і положень, що визначають теоретико-методичний базис організації процесу розвитку самостійності у старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Філософські основи дослідження. Базовим є принцип розвитку як філософська категорія, що відображає динаміку становлення особистості дитини. У дослідженні враховується ідея активної ролі людини у власному становленні, що особливо важливо у формуванні самостійності в дошкільному віці.

В основі роботи лежать такі психолого-педагогічні підходи: особистісно орієнтований підхід — передбачає врахування індивідуальних особливостей, потреб, інтересів та рівня розвитку кожної дитини, стимулює її активну участь у діяльності; діяльнісний підхід — визначає гру як провідну діяльність дошкільника, у межах якої відбувається розвиток самостійності, ініціативності, відповідальності; компетентнісний підхід — спрямований на формування у дитини ключових компетентностей, зокрема — самостійності як особистісної якості, важливої для подальшого навчання в школі; системний підхід — дозволяє розглядати процес формування самостійності як цілісну педагогічну систему, де гра виступає не лише засобом, а й механізмом розвитку.

Принципи, на яких ґрунтується дослідження:

- принцип гуманізації виховання — передбачає повагу до особистості дитини, її права на вибір, вияв ініціативи;
- принцип єдності навчання, виховання і розвитку — забезпечує цілісний підхід до організації педагогічного процесу;
- принцип активності та свідомості — формує умови, за яких дитина є активним суб'єктом гри, приймає самостійні рішення;
- принцип відповідності віковим особливостям — враховує специфіку старшого дошкільного віку, в якому активно формується особистісна сфера.

Таким чином, методологічна основа дослідження забезпечує наукову обґрунтованість розробки педагогічних умов формування самостійності у старших дошкільників у процесі гри, що дозволяє цілісно і системно підходити до вирішення поставленої проблеми.

Практична значущість дослідження полягає в реальній можливості впровадження результатів у практику роботи з дітьми старшого дошкільного віку в дошкільних закладах. Основні аспекти практичної значущості можна сформулювати так:

1. Оптимізація освітнього процесу: результати дослідження допомагають педагогам ефективно організовувати ігрову діяльність як провідний вид діяльності у старшому дошкільному віці, з метою розвитку самостійності.
2. Підвищення професійної компетентності педагогів: розроблені педагогічні умови, методичні рекомендації та практичні прийоми сприяють підвищенню обізнаності вихователів щодо ефективних способів формування самостійності в умовах гри.
3. Розробка та впровадження інноваційних ігрових методик: дослідження передбачає створення дидактичних ігор, сюжетно-рольових сценаріїв, проблемно-ігрових ситуацій, які можна безпосередньо застосовувати у педагогічному процесі.

4. Розширення можливостей партнерської взаємодії з батьками: результати дослідження можуть бути використані для розробки порад, консультацій, пам'яток для батьків з метою формування у них розуміння важливості гри для розвитку самостійності дитини.

5. Підвищення якості дошкільної освіти: реалізація запропонованих педагогічних умов сприяє формуванню в дітей базових життєвих компетентностей, зокрема ініціативності, самоконтролю, відповідальності, що відповідає вимогам Базового компонента дошкільної освіти.

Таким чином, практична значущість дослідження визначається його орієнтацією на розв'язання актуальних завдань дошкільної освіти, спрямованих на гармонійний розвиток особистості дитини шляхом залучення до змістовної ігрової діяльності.

Етапи експериментальної роботи. Експериментальна робота здійснювалася за трьома етапами. На першому етапі (жовтень-грудень 2024 р.) вивчалася теоретична (педагогічна і психологічна), методична література з проблеми дослідження та проводився констатувальний експеримент. На другому етапі (січень-червень 2025р.) в освітній процес спеціального ЗДО № 232 "Сіренький зайчик», м. Запоріжжя запроваджувалася система заходів, спрямованих на формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. На третьому етапі (липень-вересень 2025р.) формулювалися основні висновки, здійснювалося редагування і оформлення роботи.

Структура магістерської роботи складається зі вступу, двох розділів та висновків до них; загальних висновків, списку використаних джерел (126 найменувань), додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 110 сторінок. Робота містить 14 таблиць, 2 рисунки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розкрито проблему формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності, визначено її педагогічні умови, критерії та показники, а також експериментально перевірено ефективність впровадження запропонованої моделі.

Аналіз філософських, психологічних і педагогічних джерел засвідчив, що самостійність розглядається як морально-вольова риса особистості, яка включає відповідальне ставлення до діяльності, здатність самостійно мислити, приймати рішення, ставити цілі, обирати способи їх досягнення й орієнтуватися в нових обставинах. У дошкільному віці вона проявляється у здатності обирати вид діяльності, усвідомлювати її мету, планувати дії, співвідносити бажане з можливим.

Уточнено поняття «самостійність дітей старшого дошкільного віку», яке тлумачиться як свідомо ініціативність, наполегливість, критичність і прагнення діяти без допомоги дорослих. Структура самостійності охоплює чотири компоненти: вольовий (вміння мобілізувати внутрішні сили), поведінковий (застосування набутого досвіду), морально-ціннісний (ставлення до себе, інших і до ситуацій) та когнітивний (пізнавальна активність, ініціатива, критичне мислення).

Доведено, що гра є найсприятливішим середовищем для виховання самостійності. Вона дає змогу виявляти ініціативу, творчість, індивідуальність, самостійно обирати ролі, планувати дії, виявляти пізнавальний інтерес. Гра відповідає віковим особливостям дітей і створює умови для реалізації їхніх внутрішніх потенціалів. У цьому контексті самостійність у грі трактується як здатність визначати задум гри, дотримуватися правил, самостійно виконувати ролі та досягати ігрових результатів.

Обґрунтовано ефективність використання методу ігрових проєктів як засобу активізації самостійної діяльності, який стимулює мотивацію, розвиває відповідальність, цілеспрямованість, а також формує практичний досвід самостійних дій.

У процесі дослідження виокремлено два критерії самостійності — особистісний та діяльнісний — і відповідні їм показники. Особистісний критерій охоплює активність у рольовій грі, незалежність у створенні сюжету, відповідальність за дотримання правил. Діяльнісний — обізнаність з ролями, уміння виконувати ігрові дії та наполегливість у досягненні мети. За цими ознаками визначено чотири рівні розвитку самостійності: високий, достатній, середній і низький.

Встановлено, що ефективність виховання самостійності залежить від реалізації таких педагогічних умов: наявність системи знань про довкілля, підтримка проявів самостійності в грі, організація розвивального середовища, залучення до активної самостійної діяльності.

Розроблено та апробовано модель виховання самостійності у грі, що включає чотири етапи: інформаційно-ознайомлювальний, тренувально-ігровий, самостійно-діяльнісний та оцінно-рефлексивний. Модель сприяла підвищенню інтересу до гри, формуванню навичок планування, виконання та оцінювання ігрових дій, встановленню партнерської взаємодії та усвідомленню правил поведінки. Зацікавленість у проблемі виховання самостійності зросла також серед педагогів і батьків, підвищився рівень їхньої обізнаності щодо важливості дорослого впливу на формування цієї якості.

Результати експерименту підтвердили ефективність запропонованої моделі: у дітей експериментальної групи спостерігалось зростання високого та достатнього рівнів самостійності (на 9% відповідно), тоді як кількість дітей із низьким рівнем зменшилася на 33 %. У контрольній групі відсутніх змін не виявлено.

Отже, отримані результати засвідчують доцільність використання ігрової діяльності як ефективного засобу виховання самостійності в дітей

старшого дошкільного віку. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні формування цієї якості в інших видах діяльності дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко-Лємовська Л. В. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку в театральній-ігровій діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Людмила Владиславівна Алексєєнко-Лємовська. – Ялта, 2009. – 266 с.
2. Андрейчик О. Організація співпраці дошкільного навчального закладу і сім'ї з формування самостійності дітей у трудовій діяльностіОксана Андрейчик . *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток)* : методичні та практичні матеріали. Вип. 2. Київ, 2011. С. 15-22.
3. Артемова Л. Моделі структур дидактичної гри та ігрових стосунків. *Дошкільне виховання*. 2005. № 4. С. 6-7.
4. Артемова Л. В. Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят : кн. для вихователів дит. садків та батьків. К. : Томіріс, 1995. – 112 с. : іл.
5. Артемова Л. Самостійність – потреба, вибір і право дитини. *Дошкільне виховання*. 2021. № 10. С. 3-7.
6. Артемова Л. П. Ознайомлення старших дошкільників із працею та професіями дорослих. Рання профорієнтація дошкільників. *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. № 5 (29). С. 24-28.
7. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Дата оновлення: 12.01.2021. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення : 21.07.2025).
8. Бернацька О. Формування самостійності вихованців інтернатів. Система роботи з елементами арт-терапії. Психолог. 2019. – лютий № 8. С. 6-12.
9. Бєх І.Д. Виховання особистості : підр. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
10. Бєх І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у

педагогіці. Виховання і культура. 2009. № 1-2 (17- 18). С. 5-7.

11. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль : ТОВ «Мандрівець», 2017. 25 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf. (дата звернення : 15.01.2025).

12. Беляєва О. Виховання дисциплінованості у дітей. Психолог. 2011. № 40 (472). С. 27-29.

13. Богданець-Білоskalенко Н. І. У барвистому віночку. Хрестоматія: навч. посібник для роботи з дітьми у дошкільних навчальних закладах/ Упоряд. Наталія Іванівна Богданець-Білоskalенко. К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. 728 с.

14. Богданова І. М. Технології навчання. Педагогіка : навчальний посібник. – Харків : ТОВ «Одіссей», 2003. 352 с.

15. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.

16. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчальний посібник. : Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.

17. Борисова З. Проблема гри в педагогічній теорії : до 100-річчя від дня народження Рози Жуковської. Дошкільне виховання. № 12. 2005. С. 6-7.

18. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 5 (травень). С. 17-27.

19. Бурова А. Організація ігрової діяльності дітей : роль вихователя-методиста. Дошкільне виховання. 2011. № 8. С. 17-19.

20. Буряк В. К. Активность и самостоятельность учащихся в

познавательної діяльності. Педагогика. 2007. № 8. С. 71-78.

21. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. К. : Укр. Вид. Спілка, 1997. 441 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

23. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : Програма та методичні рекомендації / Укл. А. М. Богущ. Одеса : Маяк, 1999. 88 с.

24. Виховання дошкільників в праці / З. Н. Борисова, Г. В. Беленька, М. А. Машовець та ін. – 2-ге вид., стер. К., 2002. 112 с. Бібліогр. : С. 109-111.

25. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : метод. посіб. / за заг. ред. Н. Гавриш. Харків : Мадрид, 2015. 220 с.

26. Вісник Монтесорі : ювіл. вип. / за заг. ред. Б.М. Жебровського; упоряд. В.З. Горюнова, Т.П. Михальчук, Н.В. Прибильська. Київ, 2007. 169 с.

27. Водолага Н. В. Театральна абетка. Донецьк : Лебідь, 2000. 108 с.

28. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці : дис. ... док. пед. наук : 13.00.02. К., 2002. 417 с.

29. Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку. К. Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 128 с.

30. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. Гавриш, О. Безсонова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 256 с., 80 с. іл.

31. Галета Я. В. Формування пізнавальної самостійності студентів економічного коледжу засобами інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Кіровоград, 2005. 27 с.

32. Галузинський В. М. Розвиток дитячого колективу. К. : Радянська школа, 1966. 152 с.

33. Голуб О. В. Формування самостійності учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів та дітей-сиріт у позаурочній діяльності : дис.канд. пед. наук : 13.00.07. – К., 2004. – 286 с.
34. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
35. Гра дошкільника : теорія і практика. Дайджест. Запоріжжя ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2007. 196 с.
36. Григор'єва Н.А. Теоретичні засади проблеми виховання самостійності у дітей дошкільного віку. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* 2021. Вип. 1. С. 109-119.
37. Григоренко Г. І. Іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку : методичні рекомендації. У 3-х ч. / упоряд. Л.В. Батліна. – Частина III. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. С. 126-135.
38. Гур'янова Н. М. Активізація самостійної творчої діяльності студентів на індивідуальних заняттях з музичного інструмента в умовах організації навчання за кредитно-модульною системою : зб. наук. праць. Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Випуск XIX. Х. : Видавничий центр ХНУ, 2007. С. 71-77.
39. Гуріна З. Допоможемо малюкові зростати самостійним . Дошкільне виховання. 2006. № 11. С. 7-9.
40. Гуріна З. В. Психолого-педагогічні умови становлення самостійності у дітей раннього віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07. К., 2008. – 223с.
41. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту : О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець; наук. кер. програмою : О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; авт. кол. : Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-
42. Дитина в дошкільні роки : комплексна додаткова освітня

програма / авт. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2011. 188 с.

43. Довганець В. І. Формування пізнавальної самостійності студентів немовних спеціальностей у процесі вивчення іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / В. І. Довганець. К., 2006. 19 с.

44. Долинна О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі. Дошкільне виховання. 2010. № 10. С. 7-15.

45. Долинна О. Самостійна діяльність дітей у дошкільному закладі . Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 1. С. 28-36.

46. Долинна О. Співвідношення організованої і самостійної діяльності у дитячому бутті. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку : форми здобуття, організація і зміст роботи: збірник методичних матеріалів / [авт.-упоряд. : О. П. Долинна, А. П. Бурова, О. В. Низковська, Т. П. Носачова]. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 480 с.

47. Дошкільна педагогічна психологія. Посібник для дошкільних факультетів педінститутів / За заг. ред. Д. Ф. Ніколенка. К. : Редакційно-видавничий відділ КДПІ ім. О. М. Горького, 1970. 144с.

48. Дубравська Д. М. Основи психології : навч. посібник. Львів : Світ, 2001. 280 с.

49. Дудник Н. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку. *Гірська школа українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2018. № 19. С. 118-122.

50. Захарова Н. М. Соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук :13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Бердян. держ. пед. ун-т. Київ, 2007. 20 с.

51. Захарченко В. Г. Формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри : дис. ... канд. пед. наук 13.00.08.Український державний педагогічний університет ім.

М.Драгоманова. К., 1997. 186 с.

52. Зверєва М. Формування самостійності дошкільників шляхом залучення до господарської діяльності. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток) : методичні та практичні матеріали. Вип. 2. К., 2011. С. 232-235.

53. Зінченко В. М. Кроки до творчості. Виховання самостійності на заняттях з малювання: Історія Слов'янського державного педагогічного університету в особах / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Слов'янськ, 2008. С. 14-18.

54. Ігнатова О. І. Виховуємо самостійність. Теоретико- методичні проблеми виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів : наук.-метод. зб. К. : ІПВ АПН України, 2000. С. 83-92.

55. Калініна Л. А. Використання гри у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Випуск 1.37. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 147-150.

56. Каплунова К. А. Розвиваючий потенціал творчої гри дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К. : «Срібна хвиля», 2012. Том IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 8. С. 99-110.

57. Карабаєва І. Режисерські ігри дошкільників : організація і педагогічна підтримка. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. № 1. С. 34-39.

58. Карабаєва І. І. Творчий компонент ігрової діяльності дітей як чинник їх особистісного розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 вересня, 2010 р. / Бердянський державний педагогічний університет; укладач І. Г. Улюкаєва. Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2010. С. 27-30.

59. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини. К. : Шк. світ, 2011. 128 с.

60. Качеровська Т. В. Ігрове проектування : квінтесенція дискурсивного підходу в навчальному процесі. Освіта Донбасу. 2008. № 4 (129). С. 31-35.

61. Кашпірська Л. Формування самостійності у дітей середнього дошкільного віку в трудовій діяльності. Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 2. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. праць. К. : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 66-71.

62. Ковшар О. В. Проектна діяльність як засіб розвитку особистості дошкільника: зб. наук. праць. Педагогічні науки. Випуск 58. Частина І. Херсон : Айлант, 2011. С. 145-149.

63. Кондратенко Р. В. Забезпечення передшкільною освітою старших дошкільників засобами гри. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Випуск 1.37. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 191-193.

64. Кононко О. Духовність, душевність, моральність. Дошкільне виховання. 2004. №4. С. 4-5.

65. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К. : Освіта, 1998. –255 с.

66. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : монографія. Київ : Стилос, 2000. 336 с.

67. Копилов С. Навіщо шестирічним потрібна гра? Дошкільне виховання. 2006. № 9. С. 12-13.

68. Корнєв О. Народження гри : гра в житті малюка. Дитячий садок. 2002. № 35. С. 5.

69. Котирло В. К. Гра, навчання та праця в житті дошкільника.

К. : Товариство «Знання» УРСР, 1968. 47 с.

70. Крутий К. Предметно-розвивальне середовище як чинник супроводу діяльності дітей. Дошкільна освіта. 2008. № 2 (20). С. 9-20.

71. Крутий К. Проектування освітнього простору дошкільного навчального закладу як умова розвитку здібностей дитини. Дошкільна освіта. 2010. № 2 (28). С. 10-23.

72. Крутий К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі : традиції чи інновації? Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 176 с. : іл., табл.

73. Кудикіна Н. В. Історико-культурні джерела ігор-драматизацій і театралізованих ігор : Теоретико-методичні проблеми навчання і виховання. Педагогічні науки : зб. наук. праць. К. : Фенікс, 2000. С. 60-69.

74. Кузьменко В. Самостійність. Дошкільне виховання. 2009. № 11-12. С. 28-30.

75. Кулачківська С. Є. Я-дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). К. : Нора-прінт, 1996. 108 с.

76. Левіна І. А. Професійна діяльність учителя з формування пізнавальної самостійності підлітків засобами моделювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 . Одеса, 2001. 22 с.

77. Лісовець О.В. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї у вихованні самостійності дітей старшого дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2022. 99 с.

78. Лопухіна Т. В. Технології навчання, виховання та розвитку дітей. Навчально-методичний посібник. Донецьк : «Каштан», 2010. 146 с.

79. Луцан Н. І. Методика розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. / Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 1995. 185 с.

80. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності : дис. ... док. пед. наук

: 13.00.02 2005. – 467 с.

81. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності : психологічні умови та дидактичні засоби. Дошкільне виховання. 1999. № 11-12. С. 7-9.

82. Маршицька В.В. Психолого-педагогічні передумови виховання самостійності дитини старшого дошкільного віку у дошкільному навчальному закладі. URL : <http://chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/673> (дата звернення : 12.07.2025).

83. Мельник І. С. Можливості розвитку адекватної самооцінки дошкільників у взаємодії з дорослими й однолітками. Дошкільна освіта. 2009. № 3(25). С. 55-62.

84. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку : форми здобуття, організація і зміст роботи : Зб. метод. матеріалів / авт.-упоряд. : О. П. Долинна, А. П. Бурова, О. В. Низковська, Т. П. Носачова. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 480 с.

85. Онищенко Г. Дидактичні умови розвитку пізнавальної самостійності майбутнього вчителя / Ганна Онищенко. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток) : методичні та практичні матеріали. Вип. 2. Київ, 2011. 565 с.

86. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія : навч. посіб. для самостійної роботи студента. Київ : Академвидав, 2011. 376 с.

87. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 296 с.

88. Павлюк М.М. Феномен самостійності в контексті адаптивних процесів. Актуальні проблеми психології. Т. 11. Вип. 13. С. 187-197. URL : <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v11/i13/23.pdf> (дата звернення : 04.03.2021).

89. Паніна В.В. Проблема виховання самостійності в теорії і практиці дошкільної освіти. Вісник Глухівського держ. пед. ун-ту. Серія : Педагогічні науки. Глухів, 2010. Вип. 16. С. 70-74.

90. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника : перспективи

розвитку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.

91. Подоляк Л. Г. Основи вікової психології: навчальний посібник. К. : Главник, 2006. 112 с.

92. Поніманська Т. І. Виховання людяності (До Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі») : методичний посібник / Т. І. Поніманська, О. А. Козлюк, Г. В. Марчук. К. : Міленіум, 2008. 138 с.

93. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. К. : «Академвидав», 2006. 424 с.

94. Розумне виховання сучасних дошкільнят : навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш. Київ : Видавничий дім «Слово», 2015. 175 с.

95. Рогозна І. Педагогічні передумови виховання самостійності. Дошкільне виховання. 2014. №1. С.26-27.

96. Романовська М. Б. Метод проектів у навчальному процесі : методичний посібник / М. Б. Романовська. Харків : Веста; Вид-во «Ранок». 2007. 160 с.

97. Савченко М. Вивчення стану виховання самостійності в сучасній практиці дошкільного навчального закладу / Марина Савченко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : Зб. наук. праць – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 26. – С. 273-278.

98. Савченко М. До проблеми визначення поняття самостійності як особистісної якості дітей старшого дошкільного віку / Марина Савченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : Зб. наук. праць. – Вип. L / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – С. 278-285.

99. Савченко М. До проблеми визначення структурних компонентів самостійності в дошкільному дитинстві / М. Савченко // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. Випуск 58. Частина I. – Херсон : Айлант, 2011. – С. 153-157.

100. Савченко М. До проблеми виховання самостійності на етапі раннього та дошкільного дитинства / Марина Савченко // Імідж сучасного

педагога : Науково-практичний освітньо-популярний журнал. – №6-7 (105-106). – Полтава, 2010. – С. 119-121.

101.Савченко М. Експериментальна модель виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності / М. Савченко // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Випуск 11. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – С. 323-328.

102.Савченко М. Педагогічні умови виховання самостійності дітей дошкільного віку в ігровій діяльності. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 4 (47). Рівне: РДГУ, 2012. С. 173-176.

103.Савченко М. Підготовка педагогів до роботи з виховання самостійності в дітей дошкільного віку в ігровій діяльності / М. Савченко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 28.Том II. С. 283-288.

104.Савченко М. В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності у дітей дошкільного віку. Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України. 2011. № 4. С. 358-361.

105.Савченко М. В. Особливості виховання самостійності у дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. Зб. статей : Ялта : РВВ КГУ, 2011. Вип. 34. Ч. 1. С. 143-148.

106.Савченко М. В. Педагогічні умови виховання самостійності у дітей дошкільного віку. Педагогічна освіта : Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т проблем вих. НАПН України ; редкол. : Огнев'юк В. О., Бех І. Д., Хоружа Л. Л. та ін. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. №17. С. 39-43.

107.Савченко М. В. Програма підготовки педагогів та батьків до виховання самостійності дітей дошкільного віку в ігровій діяльності. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. Випуск 1.37. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 365-369.

108.Самошкіна Н. В. Особливості використання дидактичних ігор у процесі підготовки педагогів: зб. наук. праць. Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В. Н. Карабіна. Випуск XX. X. : Видавничий центр ХНУ, 2008. С. 254-261.

109.Тоцька Т. Свобода і відповідальність як неперехідні цінності. Дошкільне виховання. 2015. № 12. С. 12-13

110.Тристапшон Т. Г. Дидактичні та сюжетно-рольові ігри. 5-6 роки життя. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 128 с.

111.Тюріна В. О. Психологічні передумови формування пізнавальної самостійності у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Українська психологія : сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань (25 вересня 1996 р.). В 3-х томах. К. : Вид-во ДОК- К, 1996. Т. III. С. 262-267.

112. Удіна О.М. Виховання самостійності дошкільників в образотворчій діяльності (на матеріалі аплікації) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2008. 25 с.

113. Удіна О.М. Проблема виховання самостійності дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. Київ ; Житомир : ЖДУ, 2004. Вип 6. Кн. 1. С. 145-151.

114.Удіна О. М. Виховання самостійності дошкільників в образотворчій діяльності (на матеріалі аплікації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08. К., 2008. 21 с.

115. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки : підр. Київ : ВД «Слово», 2016. 424 с.
116. Федорова Т. Управління формуванням ключових компетентностей учнів на основі методу проєктів. Директор школи, ліцею, гімназії. 2009. № 6. С. 128-132.
117. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
118. Хілтунен О. Одинадцять міфів педагогіки саморозвитку або неупереджена прогулянка Монтессорі-школою. Українська освіта. Чому Монтессорі? / за заг. ред. Б.М. Жебровського; упор. і літ. ред. Г.П. Марченко. Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2003. С. 17-22.
119. Чуб Н. В. Довідник для батьків дошкільників. Психологія дитини від А до Я / Наталія Валентинівна Чуб. Х. : Веста, 2007. 160 с.
120. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / Віктор Борисович Шапар. Х. : Прапор, 2007. 640 с.
121. Шрамко І. Фабрика іграшок. Сюжетно-рольова гра з використанням техніки оригамі для старших дошкільнят. Дошкільне виховання. 2011. № 9. С. 24-25.
122. Шуть М. Школа ігромайстерності. К. : Вид. дім «Шкіл. світ»; Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.
123. Caua R. Les Jeux et Homes / R. Caua. – Paris : Gallimare, 1958.
124. Döring K. W. Lernen in der Weiterbildung / K. W. Döring. Weinheim : DT Studien Verlag, 1990. – 145 s.
125. Grigorieva N.A., Fedorova S.O., Honchar N.P. Innovation of preschool education: foreign practices and domestic experience of their implementation. Prospects and innovations of science. Series Pedagogy . Kiev : Publishing Group «Scientific Perspectives». 2021. Issue № 5. Part 5. Pp. 36-47.
126. Sigov K. L’homme hors-jeu et l’homme qui joue : Introduction a la philosophie du jeu / Konstantin Sigov // Le Messenger. Paris, 1993. № 165.